

att lärarna alltid skulle vara jämlika och undervisningen i kvinn-
ligt handarbete alltid skötas av lärarna samt tecknings- och
musikundervisningen skulle innehåvas både av män och kvinnor,
utgjordes allmänna läroverksamheten vid samskolor av minst 5 och
högst 7 män samt av minst 4 och högst 6 kvinnor. Från början va-
re sålunda vid samskolorna lärarplatserna i det närmaste lika för-
delade mellan

Till Konungen.

Genom beslut av 1904 års riksdag skedde i förvävarande utskottet för kvinnliga för-
skolans, att vid samskolor rektor- och adjunktjänsterna samt
gymnasiallärartjänsten blevo öppna för kvinnliga sökande. Vid
samskolor, där dock i regel ^{minst} en del av lärarna ut-
gjordes av kvinnor, kunde således samtliga lärartjänster innehåvas av
kvinnor, och under alla förhållanden skulle minst 3 lärartjänster
beholdas av kvinnor. Genom detta beslut kom de allmänna förhållan-
dena vid samskolorna att ordnas anslutande till de kommunala all-
männa skolorna, vid vilka minst en lärartjänst skulle befordras med jäm-
lik fördelning mellan män och kvinnor.

På grund av dessa genom 1904 års riksdag beslutade för-
hållanden ingick Skolöverstyrelsen den 31 augusti 1905 till Kon-
ungen. Högst med undantag innehålls, att förhållandet mellan de
mänliga och kvinnliga lärartjänsterna vid samskolorna skulle regleras
och att den jämvikt, som i detta utskottets förslag och
som beaktande välgörande för undervisningen, skulle till viss grad
tryckas. Därför överstyrelsen förslag hade detta förslag, att

Genom beslut av 1904 års riksdag bestämdes, att vid samskolor
skulle anställas, förutom rektor, tre adjunkter och övningelärar-
personal, en första lärarinna och två ämneslärarinnor. Då gymna-
sialläraren blef adjunkt, som enligt sig dock

Skolöverstyrelsen.

engående justering av proportionen mellan manliga och kvinnliga ämneslär-
rare vid samläroverk och samrealsko-
lor.

stikläraren alltid skulle vara manlig och undervisningen i kvinnligt handarbete alltid sköttes av lärarinna samt tecknings- och musiklärarbefattningarna kunde innehavas både av män och kvinnor, utgjordes sålunda lärarpersonalen vid samskola av minst 5 och högst 7 män samt av minst 4 och högst 6 kvinnor. Från början voro sålunda vid samskolorna lärarplatserna i det närmaste lika fördelade mellan manliga och kvinnliga innehavare. Genom beslut av 1918 års riksdag skedde i förevarande avseende den väsentliga förändringen, att vid samskolor rektors- och adjunktstjänsterne samt gymnastiklärartjänsten blevo öppna för kvinnliga sökande. Vid samskola, där dock i regel ^{minst} omkring halva antalet lärjungar utgöres av gossar, kunde således samtliga lärartjänster innehavas av kvinnor, och under alla förhållanden skulle minst 3 lärartjänster beklädas av kvinnor. Genom detta beslut kommo sålunda förhållandena vid samskolorna att ordnas annorlunda än vid de kommunala folkskolorna, vid vilka minst en lärartjänst skall besättas med manlig innehavare vid skola, där gossar undervisas.

På grund av dessa genom 1918 års riksdags beslut ändrade förhållanden ingick Skolöverstyrelsen den 31 augusti 1920 till Kådens Kungl. Maj:t med underdånig anhållan, att förhållandet mellan de manliga och kvinnliga lärarkrakterna vid samskolorna måtte regleras och att den jämvikt, som i detta avseende förefunnits och som befunnits välgörande för undervisningen, måtte till viss grad tryggas. Enligt överstyrelsens förslag borde detta ske därigenom, att en av lärarinnebefattningarna ombildades till adjunktstjänst och sålunda även skulle kunna innehavas av manlig lärare. Överstyrelsen ansåg visserligen, att båda ämneslärarinnebefattningarna lämpligen borde ombildas till adjunktstjänster, men ansåg sig dock ej redan då kunna taga steget fullt ut, utan föreslog denna förändring endast för en tjänst vid varje samskola.

Kådens Kungl. Maj:t upptog detta överstyrelsens förslag i proposition till 1921 års riksdag och föreslog riksdagen medgiva, att en ämneslärarinnebefattning vid en var av statens samskolor måtte

vid dåvarande innehavares avgång från tjänsten ombildas till adjunktämbetsbefattning. Detta blev även riksdagens beslut.

Följande riksdagar ha liksom i överensstämmelse med detta av 1921 års riksdag fattade beslut beviljat medel för en sådan ombildning, i den mån den möjliggjorde genom avgång av ämneslärarinnor.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 116 till 1927 års riksdag har vederbörande departementschef framhållit önskvärdheten av att garanti skapades för att vid skola, där flickor undervisas, alltid funnes ett antal kvinnliga lärare. Departementschefen omnämner även, att enligt den av 1904 års riksdag beslutade organisationen skola vid en statsamkola normalt finnas, utom rektor, 6 ordinarie ämneslärartjänster, därav 3 adjunkturner och 3 ämneslärarinnabefattningar, samt att förändring i detta talförhållande senare inträffat därigenom, att vid en var av statens samskolor en ämneslärarinnatjänst, i mån av innehavares avgång från tjänsten, förändrats till adjunktämbetsbefattning. Efter slutligt genomförande av denna förändring skulle alltså vid varje nuvarande samkola finnas, utom rektor, två ämneslärarinnabefattningar och 4 adjunkturner, d. v. s. antalet ämneslärarinnabefattningar skulle förhålla sig till hela antalet ordinarie ämneslärare, utom rektor, såsom 2 till 6.

Departementschefen uttalar såsom sin mening, att vid de läroverk, som enligt av honom framlagd plan skulle uppstå dels genom omorganisation i viss omfattning av realskolan vid de allmänna läroverken dels ock genom statens övertagande av ett antal kommunala mellanskolor, kvinnliga lärare borde finnas anställda till ett antal, som ungefär är proportionellt till det vid samkolorna förefintliga eller 2 av 5, vid läroverk med större antal lärare 4 av 10, dock minst 2 lärarinnor vid varje skola.

Detta departementschefens uttalande avser de samrealskolor, som enligt nämnda propositionen borde upprättas dels genom om-

bildning av de nuvarande samskolorna och vissa kommunala mellan-skolor dels genom ombildning av realskolorna i vissa smärre samhällen. Beträffande de större skolor - realskolor och högre allmänna läroverk - i vilka enligt propositionen flickor skulle på vissa villkor kunna vinna inträde, uttalar departementschefen, att samma åtgärd i fråga om inrättandet av ämneslärarinnebefattningar borde vidtagas, men anser dock, att detta av flera skal borde tillä vidare anstå.

Riksdagen anslöt sig även till detta K. M. J. t. s. förslag och uttalar sig således för att kvinnliga lärare böra vid de föreslagna samskolorna finnas anställda till ett antal, som ungefär vore proportionellt till det nu vid samskolorna förefintliga eller 2 av 5, vid läroverk med större antal lärare 4 av 10.

Skolöverstyrelsen har vid upprättandet av de planer rörande behovet av ämneslärare av olika kategorier, som åtföljde överstyrelsens underdåniga skrivelse den 21 november 1927 med utredning angående lärarbehovet vid de allmänna läroverken under tiden för omorganisationens genomförande, ansett sig skyldig utgå ifrån att det slutliga antalet lärare av olika kategorier borde i varje särskilt fall överensstämma med de uppgifter, som legat till grund för de i riksdagskrivelsen nr 262 angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. anförda slutsommorna rörande antalet lärare. Överstyrelsen har emellertid ej kunnat undgå att observera, att i dessa uppgifter antalet ämneslärarinnor sattes avsevärt högre, än man på grund av såväl vederbörande departementschefs förslag och formuleringen av 1927 års riksdags beslut som det ovan omnämnda beslutet av 1921 års riksdag haft anledning förmoda.

Såväl enligt departementschefens förslag som enligt 1927 års riksdags beslut avser anställandet av väsentligt antal kvinnliga lärare endast de föreslagna samskolorna, varjämte riksdagens uttalande, att detta antal borde vara proportionellt till det nu vid samskolorna förefintliga, ger vid handen, att den av 1921 års

ligen sagt, att ämneslärarinnorna böra i den ovannämnda proportionen anställas vid realskolorna, synes vid aträckningen av antalet ämneslärarinnebefattningar vid de olika läroverken beräkningen av antalet ordinarie lärare ej ha begränsats till realskolan utan även kommit att omfatta lärare med gymnasiötjänstgöring. Så ha de högre läroverken i Strängnäs, Eksjö, Vaxjö, Visby, Ystad, Landskrona, Vänersborg, Skara, Skövde, Hudiksvall, Härnösand, Umeå och Luleå, som skola ha endast 9 avdelningar i realskolan och således enligt proportionen 2 av 5 böra tilldelas 3 ämneslärarinnebefattningar, erhållit 4 sådana. Ett av dem nämligen läroverket i Skara har till och med fått 5. De högre samläroverken i Södertälje, Nyköping, Eskilstuna och Falun, vilka skola ha 9 avdelningar i realskolan och således äro i samma ställning som samrealskolorna i Mariestad och Örnsköldsvik, ha liksom dessa fått 4 ämneslärarinnebefattningar, d.v.s. enligt överstyrelsens mening en sådan befattning för mycket, och läroverket i Kristianstad, som ävenså skall ha 9 avdelningar i realskolan, har fått 5 sådana befattningar, d.v.s. två för mycket.

Undersökningen visar således, att om den av riksdagen beslutade proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare hade bestämts för varje samläroverk för sig med hänsyn till det antal ordinarie ämneslärartjänster, som på grund av antalet undervisningsavdelningar i samrealskolan tilldelats läroverket, hade för nu ifrågasvarande skolor antalet ämneslärarinnor blivit avsevärt mindre - 3 mindre för samrealskolorna och 20 mindre för de högre samläroverken - än vad i de ovannämnda beräkningarna upptagits. I de mindre samrealskolorna, som ha endast 4 klassavdelningar, har proportionen tack vare principen att minst 2 lärare skola vara kvinnor kommit att genomsnittligen bli 2 av 4.

Beträffande de samrealskolor, som uppkomma genom ombildning av kommunala mellanskolor, gälla i stort sett samma förhållanden, ehuru här proportionen blivit i ännu högre grad förskjuten till

Ämneslärarinnornas förmån. Såsom av en jämförelse mellan de i ovanstående beräkningar för dessa skolor upptagna siffrorna - 130 adjunktstjänster mot 128 ämneslärarinnebefattningar - synes framgå, har proportionen 2 av 5 tillämpats blott i ett enda fall. I stället synes proportionen 2 av 4 vid uträkningen av antalet lärare av olika kategorier ha tillämpats ej blott i de mindre skolor, som ha endast 4 avdelningar, utan även i de större skolor, som skola ha 7 eller 8 avdelningar.

De manliga lärarkrafterna ha emellertid vid dessa uträkningar missgynnats även i ett annat avseende, i det att i de fall, då vid en skola ansetts behöfligt att utom de ordinarie lärarna anställa även extra ordinarie lärarkrafter, dessa alltid beräknats skola inträda i stället för de manliga lärarna. Vid exempelvis det högre läroverket i Skara, där antalet avdelningar i realskolan är 6 och antalet ämneslärarinnor således berde vara 3, har beräknats följande läraruppsättning: 6 lektorer, 10 adjunkter, 5 ämneslärarinnor och 2 extralärare. Härvid är att märka, att ämneslärarinnornas antal icke blott beräknats alldeles för högt, utan att man vid dessa beräkningar dessutom utgått ifrån att det behöfliga antalet extralärare skall inträda i stället för motsvarande antal av de ordinarie adjunkter eller lektorer, som eljest skulle behövas för undervisningen på realskola eller gymnasium. Ej i något fall synes man ha utgått från att extraläraren skulle ersätta en ämneslärarinna. Dock måste framhållas, att även lärarinnor med blott ämneslärarinnekompetens bör ^{blive} ~~vara~~ förordnad såsom extralärare, om hon före sitt ordinarieblivande skall kunna förvärva kändedom om arbetet vid läroverken.

I riksdagens kostnadsberäkning har sålunda proportionen 2 av 5 för kvinnliga lärare fått en tillämpning, som icke blott icke står i överensstämmelse med riksdagens beslut utan även måste inge synnerligen allvarliga farhågor beträffande de nyin-

rättade skolformernas förmåga att på ett tillfredställande sätt fylla sin uppgift. I Överstyrelsens ovannämnda underdåniga skrivelse den 21 augusti 1920 har Överstyrelsen framhållit, att lärarkompetensen vid samskolorna genom den föreslagna åtgärden att ändra en samskolarlärarinnetjänst vid var och en av statens samskolor till adjunktstjänst skulle komma att stärkas och att samskolorna därigenom skulle komma att höjas och dessa skolor bli-
 va mera jämnställda med realskolorna, vilket särskilt i fråga om vissa ämnesgrupper ansåges i hög grad önskvärt. Genom den tillämpning, som riksdagens beslut erhållit i de meromnämnda kostnadsberäkningarna, har emellertid den kategori av lärare, som av Överstyrelsen i ovannämnda skrivelse anses stå tillbaka för lärarna vid realskolorna, kommit att beräknas även för gymnasialerna.

Uppenbart är, att en sådan beräkning måste vålla stora svårigheter för undervisningens planläggning vid de högre samläroverken, då ju den utbildning, som meddelas vid högre lärarinneseminarier, ingalunda är avsedd att utbilda gymnasialärare. Det antal lektorer, som tilldelats de högre läroverken, är ej tillräckligt, för att undervisningen på gymnasiet skall kunna i sin helhet ombesörjas av dessa lärare. Undervisningen på gymnasiet och de äldre stadierna av lyceum och realskolan, som motsvara det nuvarande gymnasiet, måste även efter omorganisationens genomförande i mycket stor utsträckning bestridas genom adjunkter, vilkas tjänstgöring förlägges helt eller delvis till gymnasiet. I och med att antalet av de samskolelärare ökas, som inneha den lägsta kompetensen, - i detta fall samskolarlärarinne - och således antalet adjunktebehöriga lärare minskas, måste ökade svårigheter uppstå att erhålla för gymnasieundervisningen lämpliga lärare och bevara den för ett gott resultat vinnande nödvändiga kontinuiteten i undervisningen. Under sådana förhållanden anser Överstyrelsen, som beträffande realskolan vill hänvisa till sitt

ovan refererade uttalande i skrivelse den 31 augusti 1920, det ofrånkomligt att påyrka vidtagandet av sådana åtgärder, att antalet ämneslärarinnebefattningar vid samläroverken bestämmas för varje läroverk med hänsyn blott till det antal ordinarie ämneslärartjänster, som på grund av antalet undervisningsavdelningar i realskolan tilldelats läroverket.

I sin skrivelse den 31 augusti 1920 har Överstyrelsen framhållit, huru vid de nuvarande samskolorna samtliga lärartjänster kunna innehavas av lärarinnor. Då på grund av bestämmelserna om kvinnas rätt att söka och inneha lärartjänster vid de allmänna läroverken den möjligheten är utesluten, att, såsom för de kommunala mellanskolor, där även gossar undervisas, stadga, att minst en lärartjänst skall besättas med manlig innehavare, ansåg Överstyrelsen, att två, till att börja med en, av de tre ämneslärarinnetjänsterna vid samskolorna borde ombildas till adjunktjänster. Sannolikheten för att samtliga lärare komma att vara kvinnor, är givetvis mycket större vid de blivande 4-klassiga samrealskolorna med deras blott fyra ordinarie ämneslärartjänster än vid de nuvarande 6-klassiga samskolorna med deras sex ordinarie ämneslärare, varför det måste anses i ännu högre grad angeläget, att detta Överstyrelsens yrkande skall komma till tillämpning på dessa 4-klassiga skolor. Under sådana förhållanden synes det Överstyrelsen angeläget, att med bibehållande av den principen, att tillä vidare två ordinarie befattningar skola förbehållas kvinnor, sådana kompletterande bestämmelser måtte utfärdas, att, i den mån detta låter sig göra, två eller åtminstone en ordinarie tjänst kunde påräknas för manlig lärare. Detta skulle med stor sannolikhet kunna förverkligas, om för dessa mindre samrealskolor med endast fyra ordinarie lärare blevo stadgat, att vid dessa läroverk ingen ämneslärarinnebefattning ^{behövde} ~~singe~~ tillsättas, när redan vid skolan två ordinarie ämneslärarbefattningar erhållit kvinnliga innehavare. De tjänster, som

då bleve lediga, skulle alltså ledigförklaras såsom adjunktstjänster. Genom en sådan bestämmelse erhöles visserligen ingen garanti, för att ej samtliga lärartjänster komme att innehavas av kvinnor, men skulle möjligheten av att vid dessa skolor erhålla även manlig lärare bliva avsevärt större.

Sedan riksdagen beslutat, att ämneslärarinna med behörighet som adjunkt skall åtnjuta avlöningsförmåner enligt samma grunder, som gälla för kvinnlig adjunkt, böra i staten för en ^{real-}enskola med fyra klassavdelningar upptagas två manliga och två kvinnliga adjunktstjänster, verför ej heller ur budgetteknisk synpunkt några svårigheter för en bestämmelse som den ovan föreslagna kunna anses föreligga. I denna stat komme givetvis besparing ett uppkomma dels därigenom, att adjunktstjänsterna kunna innehavas av kvinnor, dels ock därigenom, att ämneslärarinnobefattningarna kunna innehavas av lärarinnor utan adjunktbehörighet.

Såsom av ovanstående framgår, har 1921 års riksdag på goda grunder ändrat proportionen mellan ordinarie kvinnliga och manliga ämneslärare till två av sex, utom rektor, eller, om rektor medräknas, två av sju, d.v.s. två mot fem, vilken proportion av 1927 års riksdag ändrats till två av fem d.v.s. två mot tre. Då emellertid ej på något ställe vare sig i Eders Kungl. Maj:ts *proposition* eller i riksdagens skrivelse något motiv anföres till stöd för en sådan ^ändring av 1921 års riksdagsbeslut, och ej heller på något ställe något direkt ändringsförslag eller ändringsbeslut förefinnes och då i dess ställe såväl i *propositionen* som i riksdagskrivelsen uttryckligen säges, att proportionen bör vara ungefär densamma som den vid ~~enskolorna~~ ^{enskolorna} förefintliga, kan överstyrelsen ej annat än förmoda, att riksdagen avsett att bibehålla den av 1921 års riksdag beslutade proportionen, ehuru beslutet ^{nu} formulerats på ett sätt, som kommit att medföra av riksdagen näppeligen avsedda konsekvenser.

Enligt vad redan av det anförda framgår, vidhåller över-

styrelsen till alla delar sin i ovannämnda skrivelse den 31 augusti 1920 framlegda åsikt beträffande den lämpliga proportionen mellan ämneslärarinnebefattningarna och de ämneslärartjänster, vilka stå öppna för såväl manliga som kvinnliga innehavare, samt anser för den skull det vara synnerligen angeläget att 1927 års riksdagsbeslut erhåller en annan och med riksdagens uttalanden bättre förenlig utformning. En ändring däri till överensstämmelse med 1921 års riksdags beslut skulle - med vidhållande av principen att minst två kvinnliga ämneslärare alltid böra finnas vid samläroverk - hava till innebörd, att ämneslärarinnebefattningarnas antal komme att bliva följande: vid högre samläroverk 70, vid samrealskolor med såväl 4- som 5-årig linje 35, vid samrealskolor med enkel linje 22 och vid förutvarande kommunala mellanskolor 109 eller sammanlagt 236, varav 127 vid de gamla läroverken, allt under förutsättning att antalet lärarinnor uträknas för varje läroverk för sig. Överstyrelsen har vid dessa uträkningar utgått ifrån att antalet ämneslärarinnebefattningar, under förutsättning att samtliga lärare äro ordinarie, bör beräknas i förhållande till antalet klassavdelningar i realskolan, så att det bör inrättas:

ningar och adjunktstjänster komme att i förhållande till de av riksdagen gjorda beräkningarna minskas, respektive ökas, med 84, komme att höja kompetensen hos samläroverkens lärare och enligt överstyrelsens mening avsevärt förbättra utsikterna till ett gott arbetsresultat i den omorganiserade skolan samt dessutom kraftigt bidra till att minska de svårigheter, vilka omorganisationens genomförande måste medföra för de manliga extralärarna och den manliga ungdom, som för närvarande vid universiteten utbildar sig för lärarkallet. Den ökning av reservationsanslaget, som en sådan ändring skulle vid fullt genomförd omorganisation medföra, torde, eftersom adjunktsbehörig ämneslärarinna skall åtnjuta löneförmåner såsom för kvinnlig adjunkt, kunna beräknas till 84 . (4.300 - 3.600) = 58.800 kronor.

Under hänvisning till det ovan sagda får överstyrelsen i underdånighet anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga sådana åtgärder, att det måtte bestämmas:

1. att vid samrealskola med högst 6 ordinarie ämneslärare skola inrättas två ämneslärarinnebefattningar,
2. att vid samrealskola med mer än 6 ordinarie ämneslärare skall inrättas en ämneslärarinnebefattning för varje fullt tretal ordinarie ämneslärare, rektor oräknad,
3. att vid högre samläroverk skola inrättas ämneslärarinnebefattningar till ett antal icke överstigande det högsta, som enligt punkt 2 kan förekomma vid en samrealskola med samma antal klassavdelningar som i läroverkets realskola,
4. att vid samrealskola, där endast fyra ordinarie ämneslärartjänster finnas inrättade, ledig ämneslärartjänst skall ledigförklaras såsom adjunktstjänst, när vid skolan två eller flera ordinarie kvinnliga ämneslärare finnas anställda, i annat fall såsom ämneslärarinnebefattning.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava del-

begit t.f. generaldirektören Sverdirektören Falk, t.f. avdelningschefen undervisningsrådet Rydberg, undervisningsråden Johansson och Åström samt t.f. undervisningsråden Mattson och Selve, föredragande.

Stockholm den 12 december 1927.

Underdånigt:

föredragande.